

Nagy ez a család

„Csak rád tekint fásulva, tompa hittel,
rokon közönnyel, s néha kezét át,
de ha ezekkel a testvéreiddel
élsz, majd elámulsz. Nagy ez a család.

Családtalanok óriás családjá,
mely a többség törvényét túlkiáltja,
komor kisebbség, szívós és kemény, ...”
(**Kosztolányi Dezső**: Számadás)

Nem jártam még lent Délvidéken. Nálunk, a mai Szlovákia déli, magyarlakta területeit sokan mondják, tévesen, „Délvidék”-nek. Pedig az lenn van Bácskában, Szabadka, Újvidék és Ada meg Magyarkanizsa környékén, amennyire jól tudom... Olyan erős magyar szellemiségű táj ez, amely többek között első igazi nagy költő-mesteremet, **Kosztolányi Dezsőt** adta a magyar irodalomnak. Szülőttei közül az első személyes találkozásom néhai jó **Sziveri Jánossal** esett, úgy a múlt század nyolcvanas éveinek derekán. Maradandó élmény volt egy teljes napot átpalánkázni vele különféle budai kiskocsmákban. Irodalomtörténeti tény, hogy milyen nagyszerű és hiteles költő volt. A másik pedig a valamivel fiatalabb **Bozsik Péter**. Ugyanazon a helyeken barangoltunk a Vízivárosban. Húsz év is eltelhetett azóta, hogy a Vörösmarty-téren megismerkedtem **Tari Istvánnal** az ünnepi könyvhét vajdasági sátra előtt. Kötetet cseréltünk, s ő szintén igazi, jófajta bácskai kisüstivel kínálgatott közben.

Tari Pistát húsz év elteltével Rimaszombatban láthattam újra, mégpedig a magyar gimnázium dísztermében, a *Csurran a csillag* című kötetének bemutatóján. Két előbb említett költőbarátom pedig azóta elköltözött. Sziveri a költészet fényes égi birodalmába (1989), Bozsik pedig katonai behívója elől ugrott meg még 1992-ben Veszprémbe, a magyar királynék városába, ahol alkalomadtán **Luzsicza Árpád** közös grafikus barátunkkal meg-meglátogattuk.

Húsz év alatt bizony sok víz lefolyt a Dunán, és még a soknál is sokmindenebb megtörtént. Nagyon hosszú lenne most mindezt elmesélni, meg nem is az én tisztem. Élő szavakkal az ember úgyszólván csak dadogna. Ezért nem lepett meg, hogy Tari a vajdasági szellemi történések legújabb, általa szerkesztett antológiájából a történések érzékeltetésére Rimaszombatban felolvasta a *Betakarják az egek* című prózaversét, melyben, gondolom, szinte mindent elmond azoknak, akik nem éltek meg az ottani tragikus eseményeket. Mi itt legfeljebb újságcikkekből, rádió- és tévéhíradásokból szereztünk róluk tudomást. Am hogy a kép még teljesebb legyen, egy nagyszerűen kivitelezett vaskos kötetbe szerkesztette a *Magyarkanizsai Író Táborban 2003 és 2007 között elhangzott felszólalások, eszmefuttatások és a táborban résztvevők próza- és verstermésének legjavát*. Nagy megtiszteltetés számomra, hogy az antológia egyetlen magával hozott példányát nemes gesztussal nekem

ajándékozta. Mivel teljes tartalmának ismertetése igencsak hosszadalmas lenne, összeállítottam a Gömörország olvasói számára egy szerény, de a lényeges dolgokat leginkább megragadó válogatást.

Bettes István

*

Valamiféle státuszigazolványt álmodtam magamnak, mások mintájára, gyermekünk születése előtt titokban talán útlevelet, ha a feleségem odaát szülné meg... Már tudom, a történelem alól nincs menlevél, és a végítélet tüze mind elhamvasztja az olcsón szerzett búcsúcédulákat. Elvégre útlevelet a kezükbe nyomva tuszkoltak ki nem sok éve embereket a szabadkai vasútállomáson, s miközben életüket megtartották, idegenben el is veszítették. Jól beszélt hát mégis az ifjú földim mostanában, egy szabadkai fiú, aki azt találta mondani, szülővárosában akar élni s meghalni majd. Hogy valamiféle megnyugvást és bátorítást nyerjen elhatározásához, a kettős állampolgárság lehetősége arra jó.

(**Bognár Antal**: *Egy csalódott illuzionista*)

A legnagyobb feladat minden nép számára, mondja Hamvas Béla, hogy megfogadjon benne a szellem, hogy kialakuljon az a szellemi réteg, amely más rétegekkel egyetemben hozzájárul ahhoz, hogy az emberi létezés célja és mélyebb értelme megvalósuljon.

Ha bármely nép történelmére vetünk egy pillantást, könnyen felismerjük azokat az időszakokat, amikor a gazdasági és a szellemi dimenzió együttállása megvalósult, és a nemzet páratlan felvirágozását eredményezte. Magyar emberek előtt szólok, hadd utaljak hát a magyar történelemre, amelyben ezeket a sikeres időszakokat a legnagyobb uralkodók nevei jelzik: Szent István, Nagy Lajos és Mátyás király kora volt ilyen.

Nincs olyan nép, amelynek a soraiban ne volnának kiváló gondolkodók, csak észre kell venni, fel kell ismerni őket és nagyszerű adottságaikat. Egyetlen demokrácia sem maradhat fenn a maga szellemi rétege nélkül, mondja Bibó István. A magyarok a 20. században olyan szellemi nagyságokkal ajándékozták meg az emberiséget, mint Bartók Béla, Kodály Zoltán, Szabó Lajos, Hamvas Béla, Várkonyi Nándor, Fülepi Lajos, Vajda Lajos és Weöres Sándor. Igaz, a nagyvilág még nem figyelt fel mindegyikőjükre; de némely nép a saját nagyjait sem fedezte még fel, akik pedig a párhuzamosan futó, mellőzött, nehezen megragadható szellemi valóság legjavát alkotják...

(**Sava Babic**: *Gondolatok a nyelv, az irodalom és a kultúra esélyeiről*. Danyi Zoltán fordítása)

A költők kihalófélben lévő hullók, lábasfejűek. Az ugrifüles ifjancok pedig gátlástalanul robognak az „információs sztrádán” a szeméthegek felé, s még alanyiságnak

is alig nevezhető exhibicionizmusukat maszatolják az internetes képernyőre vers ürügyén. Made in Postmodern. Am a villódzás vége karambol – a teljes érdektelenség.

Vajon melyik cybervilágbeli dudás vállalja majd a polkijárást? És ami még fontosabb: kimászhatunk-e valaha a kaméleonizmus digitális mocsarából?

Talán. Aligha. Esetleg.

Jézus azt mondta, nincs oly titok, mely nyilvánvalóvá ne lenne, s nincs olyan dolog, mely világosságra ne jönne. E mélyértelmű bölcsesség egyik lehetséges megfejtése, hogy a kromoszómák rőzsafüzéreiből legalább annyi világosság szunnyad, mint amennyi sötétség. Bár tegyük mindjárt hozzá: ma már ez sem biztos. Még néhány év, és a génmanipuláció, a klónozás se lesz bonyolultabb a gyufaszál meggyújtásánál.

(Benediktus Tamás: A költői képtől a költői képletig)

Rádásul ez az Európa – régi, kéktiszta szerelmünk – hülye sznobok és gonosz, kártékony politikusok ájtatos ájudozásának is tárgya. „Ach, Europa...!” Vagy „Och, Europa...” nyögödsik éjjel-nappal, Moszkva helyett Brüsszel és Strassbourg alfeleit tisztogatva szorgalmasan. Így persze alig-alig láthatjuk már a nagy, nyomulós tülekedésben, kiért, miért is szorítottunk, vágyakoztunk, sínylődtünk vagy kitartottunk annyi, de annyi éven keresztül. Mindez – hogy ez a lestrapált, kiszipolyozott és mégjobban kiszipolyozni próbált, sokszorosan becsapott-félrevezetett, jobb sorsra érdemes és minden mai szennyen túl mégiscsak a legnagyobb eszmei és ideálrendszerrel nyújtani képes teremtmény azért mégiscsak a mi réges-régi, örök-egy és egyetlen Európánk, Thomas Mann-nal és József Attilával és Szolzsenyicinnel és Ottlik Gézával és Albert Camus-vel és Móricz Zsigmonddal és Andrzej Wajdával és Makovecz Imrével és mind-mind a többiekkel, még hála Istennek oly sok többivel együtt – nos, mindezt csak akkor látni tisztán és igazán, amikor a legeslegújabb hódító korábban soha nem gondolt barbárságával, kulturálatlan kultúrájával, hihetetlen ostobaságával és önhitt pökhendiségével találkozunk. Igen: Európa, amelynek agyondöngölt, vértől cserzett, drága talaján állunk, próbáljuk megvetni remegő, gyenge lábunkat – az amerikai fertőzéssel szemben, azzal kontrasztban tudja megmutatni, mit is érhet valójában.

(Domonkos László: Magányos vándor a szív)

A hetvenes évek legelején nem véletlenül olvasták Gasparbeiter-versként, a vereshős valahol az otthontól távol kalódlódik, s ott éli meg azt a zűrzavart, amelyről a vers tudósít, ott éli meg idegenségét. A mai versértelmezésekben teljesen háttérbe szorult a vers vendégmunkás-alaphelyzete. Az itthoni otthontalanságművészet verse lett a Kormányeltörésben, a hazájukban hazátlanok közérzete, a sehohozott otthon nem levés dokumentuma.

A nyelv elvesztésének, és azzal együtt az identitás elvesztésének a verse a Kormányeltörésben. Csak egyvalami bizonyos és állandó benne, s ez telíti kisebbségi létérzettel is egyúttal a verset: az „ügyis”. Az „ügyis” a beletörődés szava,

úgyis téves lesz, bárhová megyünk, úgyis belehalunk. Nem a bizonytalanság verse ez, a kijelentések keményen, határozottan kopognak, a vereshős története célirányosan vezet az öntudatos „én lenni”-től az úgyis minden mindegy lelkiállapotig, az én teljes elvesztéséig, amikor már „nem gondolni kollektív / nem gondolni privát”. Az identitásvesztés pedig pusztuláshoz vezet. Ennek a komikus-ironikus kifejezése a vers.

(Toldi Éva: Identitásvesztés a történelemben)

Minket, külföldre szakadt magyarokat beleérzés szempontjából alaposan fölkeszítette a történelem. A kiszolgáltatottságunk nagy fokú érzékenységet, alkalmazkodó készséget, jellemző szolgálalkúséget fejlesztett ki bennünk. Olyannyira, hogy a trianoni békediktátum után főként kerekedettetek is sajnáljuk megbántani a kérésünkkel: kisebb mértékben nyomjanak el bennünket. Az elvesztett régebbi háborúk következményeként kellett beletörődnünk abba, hogy kizsákmányolóink megbántásának lehetősége is terheli a sorsunkat. Vigasz-e, hogy a sorvasztóink önmagukat is károsítják, mikor gyakran tőlük függetlenül is ellenségei vagyunk önmagunknak? Lapulásunknak mindenesetre többnyire a képlékenység, a fölhasználhatóság s ezzel együtt a belső élet további burjánzása a velejárója. Ami, persze, sehova sem vezet.

(Vajda Gábor: Egyik lábunk Európában, a másik pedig a Balkánon, a szívünk pedig...)

Most már biztosan benne vagyunk. Márhogy közkeletű megfogalmazással: Európában. De mi is Európa? Földrajzilag se könnyű. Egyszerű kérdés: mi Európa legmagasabb csúcsa? Némelyek szerint a francia Mont Blanc a maga négyezer nyolcszáz méterével, mások szerint az Elbrusz a Kaukázusban, ami ötezer hatszáz. Egyáltalán hol végződik Európa? Oroszország, Törökország vagy a Kaukázus még hozzá tartozik? Ha igen, úgy Európa a mindenkori török-iraki vagy azeri-iráni határon végződik? És, ha ez változik? Úgy Európa nyilván területet veszít és területet nyer.

Mint ahogy vannak népek, amelyek Európában élnek ugyan, mégse európaiak. A magyar kisebbségi törvény például azt a népcsoportot ismeri el őshonosként, amely legalább száz éve a Kárpát-medencében él. Ma tizenhárom ilyen van. A kínaiak nincsenek köztük. Hallani kínai kereskedőkről, akik civil mozgalom keretében gyűjtik az adatot, hogy száz éve az Osztrák-Magyar Monarchia Budapestjén is kereskedtek kínaiak. Várjuk a végét.

Európában nem szeretik az idegeneket. És, hogy ki az idegen, a születése pillanatában eldőlt. A legtöbb európai vezető az Európai Unió fogalma alatt ködösen valamiféle erődöt képzel el, vízre tornyosuló bástyákkal, várakkal, lőrészekkel, ahogy kell. Európa, ha úgy vesszük, ostrom alatt áll, legalábbis sok európai látja lelki szemei előtt, amint mindenre kész gazdasági bevándorlók ezrei kúsznak éjszánkánként a bástyafalakra.

(Németh Ákos: Ismét Európában)

Bogdán József

Anyám, Magyarország

Nem kértem én, anyám, se pénzt, se kenyeret,
Csak egy csöppnyi mosolyt, egy kis szeretetet,
Csak azt kértem tőled, mit a gyermek kérhet,
Holt csillaggá lettél, nem ontod a fényed.

Holt csillaggá lettél, nem látom az orcád,
Olyan idegen vagy, anyám, Magyarország,
Lehúztad a redőnyt, mikor hozzád mentem,
Én is fiad vagyok, mért tagadsz meg engem?

Mint fészket a madár, kezéd úgy kerestem,
A mostoha sorsba belekeseredtem,
Nyolcvan esztendeje, fekete palástban,
Itt a Délvidéken, apátlan, anyátlan.

Kihez menjek, mondd hát, ki fogad be engem,
Ki segít, ha nem Te, a sok elesetten?
Akik felnéztek rád mint édesanyára,
Megvert magyar népünk ölelése várja!

Nem kértem én, anyám, se pénzt, se kenyeret,
Csak egy csöppnyi mosolyt, egy kis szeretetet,
Csak azt kértem tőled, mit a gyermek kérhet:
Ragyogtasd fel újra ezeréves fényed!

Az agresszor valójában területszerzésre spekulált, miután az elszakadt országrészekben rekedt nemzettársainak nem az élete forgott kockán, hanem, ami az életnél is fontosabb, megannyi kiváltsága, élőkódó, uralmi pozíciója... Hogy, hogy nem, az ő soraiból került ki a legtöbb igazgató, rendőrfőnök, bíró és katonai parancsnok..., röviden: a külügy, a belügy s a pénzügy intézése egy nemzet kezében összpontosult, ami teljesen érthető; történeti jussa van neki az irányításra, parancsolgatásra, miután évszázadokkal ezelőtt azért telepítette őt oda az osztrák impérium, hogy töröktől védő határórként a térség ura legyen.

Az 1990-es évek háborúinak végét tudjuk; az agresszor vereséget szenvedett, csak hogy nem teljes vereséget, ezért köszönthetett be a béke fém megoldásokkal.

(Vicei Károly: Hedonista nomádok)

Isten csodát tett. Képesé tette az apostolokat arra, hogy más nyelveken szóljanak, hogy a jelenlévők, minden nép közül, melyek az ég alatt vannak, megértsék őket. Isten fordítva is tehette volna a csodát: úgy, hogy az apostolok a saját nyelvükön beszélnek, és mégis mindenki megérti őket. De Isten így tett. Azt akarta, hogy az ő nagyságos dolgairól mindenki azon a nyelven halljon, amelyben született, mint Károly Gáspár mondja, az anyanyelvén. Isten megtisztelte az embert, saját teremtményét azzal, hogy megmutatta, hogy minden nyelv, minden nép nyelve, amelyek az ég alatt vannak, egyformán fontos, hiszen

a nyelv egyedül az ember képessége és a nyelvek végtelen változatossága a teremtés végtelen változatosságát gazdagítja. Egyik nyelv a másiktól nemcsak szavaiban, nemcsak szerkezetében különbözik, minden nyelv a világ megismerésének és kifejezésének sajátos módja.

(Tóth Éva: A Nyelvi Jogok Egyetememes Nyilatkozata és a nyelvi genocídium)

Mindaddig a nemzetrészünket irtók és cinkosaik politikájának, a pusztulásunkon élőkódók kiszolgálói maradunk, míg a civil társulatainkkal és a rájuk majd remélhetőleg fokozottabban figyelő politikusainkkal az élen nem tesszük folyamatossá és rendszeressé a szerbiai, anyaországi és európai központokban a további elembertelenítésünk elleni tiltakozásunkat. Ennek szerves része kell legyen az önálló magyar iskolarendszer kiépítése melletti folyamatos nemzetközi kiállításunk, mint nemzetrészünk autonómmá válásának stratégiai pontja. Külön gondunk, hogy a média az Újvidéki Televízióval az élen közel sem tudósít érdemben a délvidéki magyarok mind gyakrabban a makogás szintjére süllyedő nyelvi problémáiról, öngyilkossági arányszámáról, egészségügyi helyzetéről. A szerkesztőkben többnyire a felelősség köntösébe bújtt kicsinyes magánérdek működik.

(Vajda Gábor: Hónapról hónapra... avagy mennyi költözött belénk a gyilkosok szelleméből)

Ugyanakkor nem hihettük, hogy mi idéztük elő a rendszer megroggyanását, jól tudtuk, hogy a világ nagyhatalmainak megegyezése áll a megindult folyamatok mögött – közhelyesen Máltára volt szokás utalni. Azonban az is nyilvánvaló, hogy a változáshoz emberek közreműködésére volt szükség, statisztériára – ahogy akkoriban fogalmaztam. Tudtam, hogy statiszták vagyunk ezen a történelmi színpadon, no de nélkülözhetetlen statiszták, hiszen az ilyen munkát nem lehet egészen betanított ügynökökre bízni. Egyetlen ügynök se tud olyan ügyes lenni, mint egy lelkes balek. Még azt is tudtam, hogy a lelkes balekokat az ilyen játszmák végén leselejtezik – ez se bántott, nem akartam politikus lenni, az ugyanis egy szakma, amelyhez se kedvem, se tehetségem nem volt soha. Nemhogy keserűség nem kísérte a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójának lázát, hanem azóta is szeretettel gondolok vissza rá. Keserűség mástól támadt szívünkben.

Ha jutalmat, előmenetelt, erkölcsi tőkénk aprópénzre váltását nem kívántuk is, azt azért nem tudtuk előre elgondolni, hogy a rendszerváltozás igazi nyertesei, pimasz haszonélvezői ugyanazok lesznek, akik a pártállami diktatúra kádereként és klientúrájaként leföleltek minden lefölelhető, lepusztították a gazdaságot, s nemzedékek sorát megnyomorító állami kölcsönökkel fedték be az ország alatt tátongó szakadékot. Szinte az első perctől tapasztalni lehetett, hogy ők vannak előnyben, elvégre a piaccgazdaság a pénzről szól, amely az ő kezükben összpontosul, a jogállam pedig a tulajdon (bármilyen eredetű tulajdon) védelmezője. Márpedig mi, ugye, piaccgazdaság és demokratikus jogállamot akartunk. Elszámoltatás?

Igazságtétel? A bűnösök megnevezése? Veszélyes örökségnek minősült a rá való igény, és kiderült, hogy még a klasszikus nyugati demokráciákhoz sem fellebbezhetünk erkölcsi megcsúfolásunk miatt, ugyanis a kádárista gazdasági modell már a nyolcvanas évek elejétől lehetővé tette, hogy a pártállami diktatúra elitje – ha nem is a politikai szereplők, hanem az érdekkörük, a bázisuk – nyugati üzleti kapcsolatokat építsen ki, nyugati bankoknál helyezze el tőkéjét.

(**Ács Margit:** *Sebek az igazságon*)

Európa valójában soha nem Európával, hanem csak saját magával törődött. Magukkal törődtek a srebrenicai civil lakosság megvédésére kivezényelt ENSZ-katonák: egyetlen puskalövés nélkül adták meg magukat a még ma is hősként tisztelt hóhérnak, Mladitynak. Hol a férfiúi becsület? Hol a katonabecsület? Jóllehet, a puskák ravaszát nem ők húzták meg, a késsel nem ők metszették el gyermekek torkát, de tehetetlenségükkel, nemtörődömségükkel, korrupságukkal gyilkosok ők is, a Balkán „nagy tárgyalói”: a két, párban szélhámós: Vance–Owen, az idióta mosolya mögé elbúvó Akasi Jaszusi, az ENSZ pipogya főtitkára, a Butrosz-Butrosz Gáli és a selyemfiú Hans van den Brook. Hány életet megmenthettek volna ők, ha a becsületnek csak a szikrája meglett volna bennük? Az ő semmittevésük eredményezte a koszovói albánok holttesteivel megrakott hűtőkocsikat, amelyeket valahol Szerbiában a Duna mélye rejt magába, és ők, meg fehérkesztyűs gyilkostársaik is felelősek azokért a kamionokért, amelyek az albánok holttesteit Koszovóból a szerbiai kohókba és húsfeldolgozó üzemekbe hordták...

(**Bata János:** *Most, hogy az ember élete még mindig mit sem ér*)

Szlovákia kormánya bizonyára nagyon meglepődött, amikor Brüsszel érzékenyen odamordult az első magyarverések miatt. Miért kell ebből ügyet csinálni? Ugyanezt kérdezték Belgrádban, ugyanezt fogja kérdezni Bukarestben önmagától Markó Béla, amikor hírét veszi, hogy az általa is kormányzott köztársaság nyugati végein magyarországi magyar biciklistákat is vernek a közelgő európai testvériség jegyében, a helyi hatóság pedig reflexszerűen asszisztál hozzá. A derék határ menti románok pedig nem gondolnak arra, hogy a közeljövőben óhatatlanul áttévedhetnek bozgorföldre, ahol esetleg megjegyzték a rendszámukat. A do it yourself alapon igazságot szolgáltatóknak álmukban sem jut eszükbe, hogy valami rosszat csináltak. De ezért hadd fájjon a megverték és magyarázkodásra kényszerítették feje! Ez már csak így van, ezért nem fogunk generális agyporszívózást csinálni Közép-Kelet Európában. Majd csak mindent békévé old az emlékezés.

(**Rigó Béla:** *Elfelöltlenedettek*)

Nem kívánok a posztmodern irodalommal és az ezt alátámasztó kritikai doktrinákkal vitába szállni, noha az a benyomásom, hogy a posztmodern elméletek követői alkalmanként szinte ugyanolyan kíméletlen doktrinársággal

fejtik ki nézeteiket, mint egykor a marxista ideológia irodalomkritikai alkalmazói és alkalmazottai. Nem kívánok vitába szállni, már csak azért sem, mert a nálunk posztmodern íróként elkönyvelt szerzők tekintélyes része (Esterházy Péterre, Nádas Péterre, Krasznahorkai Lászlóra, Tolnai Ottóra, Grendel Lajosra és másokra gondolok) egyáltalán nem közömbös az irodalom közéleti és erkölcsi feladatvállalásával szemben, ellenkezőleg, műveik kontextusában többnyire maguk is ilyen „irodalmon kívüli” nézőpontokat érvényesítenek, és hitelesen szólnak például a magyar társadalom vagy a magyar értelmiség közéleti konfliktusairól és tapasztalatairól, nemegyszer hitelesebben, mint azok, akik az irodalmat nemegyszer szándékosan és provokatív módon politikai, mi több, pártpolitikai szolgálatnak rendelik alá.

(**Pomogáts Béla:** *Irodalom a jelenben*)

Említettem: ma már, valamennyien, a liberális média-idiotizmus közegében élünk. Aligha véletlen, hogy ahol a liberalizmus kezd erőre kapni – például Erdélyben, a Felvidéken és szórványosan a Vajdaságban –, ott a kisebbségi társadalmak hangadó köreiben felerősödik a nemzeti kollektivitás, a nemzeti együvé tartozás és a kisebbségi önszerveződés, az „etnikai alapú” érdekvédelem bírálata, gyógyírként és kötelező szöveg formájában nyomban ezután felhangzik a multikulturalizmus ellentmondást nem tűrő dicsérete (ennek az „eszmének”, pontosabban: dogmának a bukásáról persze nem hallani egyetlen árva szót sem), és kötelező beszédtemává válik a holokauszt és a kollektív büntudat kérdése. Egészséges lelkiületű, jó érzésű ember e legutóbbi „téma” említésekor elhallgat, és nem mond semmilyen programbeszédet. Nem gyalázza meg az ártatlan áldozatok emlékét egy „előremutató” ideológia kedvéért sem. Az alkalomhoz sohasem illő agresszív számonkérés és vizsgáztató szándékú liberális locsogás a holokausztról épp annyira ízléstelen és méltatlan, mint a zsidóság ellen elkövetett bűnök lekicsinylése, bagatellizálása.

(**Hornyik Miklós:** *Az írók felelőssége és a szabadság. Ezredvég*)

Tari István

Betakarjuk az eget

kilencvenegy őszén harmincnyolc évesen kaptam meg az első behívót a háborúba melyet postaládánkból kotortam elő éppen amikor budapestre indultam a hunyadi szövetség alakuló értekezletére akkoriban már gyakrabban megfordultam az Anyaországban és azóta még gyakrabban megmártózhattam az Anyaországgal szembeni ellenérzésekben az anyáskodás elutasításában amihez persze az is hozzátartozik hogy nálunk egy időben abban a sokak által annyira irigyelt szabadságban

bűnnek számított az **Anyrország** szó
 használata szóval: akkoriban már
 gyakrabban megfordultam az Anyorszámban
 élveztem azt a pezsgést melyet egyesek
 rendszerváltásnak
 mások
 módszerváltásnak
 neveznek
 szegedről lila autójával ildikó
 vitt föl a budai várba ahol rengeteg
 megrettent délvidékivel találkoztam kik
 lehülyéztek amikor megtudták hogy haza
 akarok menni - halállisták vannak! - vágták
 a képembe - te pedig hős szeretnél lenni!
 - bujdosni csak ott lehet - magyarázkodtam
 zavarodottan - ahol keresik ahol meg
 is akarják találni a szökevényeket
 miután összejöttünk egyik társunk
 menedékhelyén átittuk az éjszakát egy
 kíváncsiságától lázas fuldokló asszony
 társaságában aki néhány pillanatra
 elhitette velem: ebbe belepusztulok
 aki rettentően féltett - hiszen apja is
 délvidéki származású volt - és tudott a
 tömegsírokról a rabszolgapiacról az
 összedrótózott szájakról a szabad rablás
 vérmámoros változatairól túl sokat
 hallott vidékünk szenvedéstörténetéről
 elérzékenyülve könnyes szemmel fogadott
 testvéröccsévé vette tenyerébe arcom -
 öreganyámnak volt akkora tenyere és
 olyan széles lábfeje mint neki apai
 öreganyámnak mezitláb ment előttem a
 tarlón ami emlékezetembe ragadt - így
 hozott össze a sors a magyar irodalmi
 társaságok nagyasszonyával a magyar
 irodalom zseniális kerítőjével
 aki kishegyesi gyökereit kereste
 akkoriban amikor még senki sem tudott
 kishegyesről amikor még csupán dsida nagy
 versében esett szó a bácskai - micsoda
 abszurdum! - szőlőhegyekről felénk a töltés
 a hegy haza akkor a bujdosásba mentem
 az elnéptelenedett utak vaksötétjébe
 a föl nem tehető kérdések erdejébe
 a bezárt ajtókkal pulzáló rettenetbe
 a második behívó érkezését lazán
 átaludtam nem működött a csengőnk melyet
 azóta sem javítottam meg a szomszédok
 mondták hogy azon a hajnali órán hosszan
 dörömböltek kapunkon akkoriban tudtam
 meg hogy az utcánkából többen féltettek ami
 a könnyekig meghatott - hányan élnek le úgy
 az életüket hogy sohasem tudhatják meg

félti-e őket valaki az utcájukból
 lányaim kulcsot hordtak a nyakukban közben
 a kossuth rádióknak nyilatkoztam hosszan
 nem dehogy bátorságból inkább egyik pestre
 szökött volt munkatársamon segítve aki
 az újrakezdés mellett döntött aki húzós
 anyagot akart az asztalra tenni ami
 akkor éppen a bujdosó költővel készült
 telefoninterjú volt melyet FANTOMORSZÁG
 SZERBTÖVISE NYOMJA MAGYAR LELKEMET címmel
 az egyik bulvárlapban is megjelentetett
 versemmel együtt melyben a zsírra mutatva
 a zsír zimankós szobrászaként megneveztem
 közeljövőkönkelő nélkülözhetetlen anyagát
 az emberzsír szökevényeként tetszelegve
 persze bíztam a balkáni fejtelenségben
 gyávaságban zűrzavarban lustaságomban
 bíztam a leginkább abban hogy ébredésem
 után nagyon utálok az ajtó kilincsét
 keresgélmi mely a költészet kilincsevé
 vált inkább mások kerestek föl engem - gyere
 közénk politizálni - nyaggattak - a magyar
 írók költők értelmiségiek be vannak
 tojva azok is leléptek akik nem kaptak
 behívót - majd akkor megyek közétek ha az
 első délvidéki magyar író becsukják -
 ráztam le őket kelletlenül addig békén
 is hagytak amíg egyik következetesen
 politizáló író társamat a bajban
 be nem csukták - zokszó nélkül mentem közéjük
 és jött az első többpárti választás és láss
 csodát: közösségként létezni kezdett ami
 addig nem létezett kis időre átéltek
 az együvé tartozás erejét kényszerét
 aztán a széthúzás tömény nyomorúságát
 az árulás a kiszorítási kisserű
 gyalázatát közelről láthattam azt is hogy
 a többség dehogy szeretne szabad lenni hogy
 a kígyózó szolgálalkúság kiskorúság
 a zsigerekben lakik szonettekét írtam
 a kötöttségbe bújva a vers zenéjébe
 csimpaszkodva a gyerekek felé fordultam
 közben új országhatárokkal átrajzolták
 többször a térképeket és közkegyelemben
 részesültünk elszaporodtak körülöttünk
 azok kik valahol már rossz szomszédok voltak
 gyilkosként hősnek érezve magukat a hely
 szellemével visszaélve az új helyzetet
 meglövegolva a megtörtéteket meg nem
 történtté téve ahogy azt már megszokhattuk
 ahogy azt már szüleink is megszokhatták a
 hadizsákmány szerepében közben föl nőttek
 a gyerekeink és a háború kezdetén
 elültetett fáink betakarják az eget

Kitartó hívás

A Gömöri Fotóklub a Vajdaságban

Délvidék. Vajdaság. Szerbia. Ott is élnek magyarok. Élnek? Élnek, de vajon hogyan élnek? Hogyan gondolkodnak? Milyen a lehetőségük a magyarságuk megőrzésére? Tudnak-e, akarnak-e élni a lehetőségeikkel? Gondjaik hasonlóak a mi gondjainkhoz? Vajon miért nem tudják – nem akarják! – elhagyni a hazájukat? Ma, amikor divattá vált a külföldön való „önmegvalósítás”. Mi tartja őket odahaza?

A kérdések csak nem hagynak nyugodni. Állandóan motoszkálnak bennem. Valami hang suttog belül, hívogat kitartóan az ismeretlen felkutatására. Végül az eszem megadja a megoldást: a Gömöri Fotóklub mutassa be a Felvidéket fotókiállítással, a kiállítás lehetőleg vándoroljon több helyre, és ahol erre igény van, ott legyen vetítéssel egybekötött előadás ugyanebben a témában. Azáltal, hogy bemutatkozunk a Vajdaságban, lehetőségünk adódik megismerni az ott élő embereket. Az ott élő magyarokat.

Egy tikkadt nyári napon aztán megszületik az elhatározás: az álmat meg is valósítom. Lássunk munkához. Elő a térképet, helyszínek keresése, régi kapcsolatok felelevenítése, segítségkérés. Telefonálgatás. Hát ez nem mindig egyszerű. Bár azonos a nyelv, értjük, mégis időbe telik, amíg meg is értjük egymást. Jönnek a nehézségek, de nem adom fel. Nem akarom feladni...

2010. március 15-én egy Belgrádhhoz közeli településen koszorúzunk. A szerémségi és mi, gömöri magyarok együtt ünnepelünk Nyékincén, a **Hegedűs János** és **Gudelyevics Anna** által vezetett *Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület* székhelyén. Egy olyan településen, ahol a '60-as évektől nincs magyar oktatás, és ahol ezidáig még senki (!) nem koszorúzott. A koszorúzást **Benedek László**, a Gömöri Fotóklub elnöke *Felvidék, ahol élünk* című vetítéses előadása előzi meg.

Petőfi sorai „*Talpra magyar, hí' a haza ... rabok legyünk, vagy szabadok...*” valahogy ott másként, más csengetéssel szólnak.

Fejes Zsuzsanna, a fotóklub tagja így emlékezik vissza, amikor a vajdasági élményeiről kérdezem:

„Az első – és egyben legfontosabb – szempont, ami miatt gyors elhatározással elindultam a vajdasági útra: az, hogy személyesen is jelen akartam lenni a Gömöri Fotóklub tagjai által elkészített, a Felvidéket bemutató fotókiállítás ünnepélyes megnyitóján, Pancsován másod ízben a számomra eddig még ismeretlen vidék és az ottani kultúra fotók általi dokumentálása volt. Nem utolsó sorban pedig a határon túl rekedt vajdasági magyarság megismerése, és új, eddig még nem létező kapcsolatok létrehozása, ami a jövőre nézve is építő jelleghű lehet.

Számomra a legkedvesebb és a legszebb emlékek Nyékincéhez fűződnek. Egy nagyon kedves hölgnél voltunk elszállásolva, Annuskánál – Gudelyevics Annánál. Érezhető volt, hogy a magyar nyelvet nem beszéli tisztán, de egyszerű nyelvezetével oly nagyszerűen

fogalmazta meg mondatait, hogy egy diplomata is megirigyelhetné... Ilyen helyeken tanulja meg az ember, hogy az egyszerű nép, aki el van zárva a magyar tömbökben élőtől, szervezeti pénzek híján is képes végezni a feladatát, sőt, lehet, még nagyobb szívvel végzi a magyarság fennmaradásáért a munkáját, mint azokon a részeken, ahol a magyarlakta területek túlsúlyban vannak. Rájöttem, vigyáznunk kell egymásra, még ha több száz vagy több ezer kilométer választ is el bennünket.“

Március 19-én késő délután kerül sor Pancsován, a felújított Történelmi Levéltár alsó szintjén lévő galériában a *Felvidék* című fotókiállítás ünnepélyes megnyitójára és az ezzel egybekötött vetítéses előadásra, melyet Benedek László tartott. Említsük meg a kiállítók névsorát, akik fotóanyagukkal képviselték a Gömöri Fotóklubot: **Benedek László, Bial Péter, Fejes Zsuzsanna, Gecse Attila, Kolmont Enikő, Kovács Attila, Lénárt László, Szőke Attila, Telek Gyula.**

A **Rancz Károly** által vezetett Petőfi Sándor Művelődési Egyesület lelkes, magyarságukat féltve őrző és ápoló tagjai szeretettel vezetnek végig bennünket Pancsova hangulatos utcáin, a korzón, a Temes-parton, a nándorfehérvári várban. Séta közben van idő és mód az eszme-, illetve gondolatcserére.

Erdei Ernő

Kitartó hívás

Itt a madarak sem kérnek szállást,
Az égi mezőt gondban égve szeldelik,
mert minden ág könnyel van behintve,
s puszta röggé hanyatlanak a berkeink.

A megriadt ember is messze tart,
mintha hozzánk rügyes tavasz sose jönne,
a világgá menő már-már hiszi:
a járatlan út a dráma békevolgye.

Távozzók, ha én is útra kelnék,
Ki nevelne új berkeknek csemetékét,
S hogy az otthont élni mentsük vissza,
Ki rebegné felhívásként tífelétek?

Egy hónap elteltével Pancsováról Újvidékre, a **Bátori József** elnök által vezetett Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület székhelyére kerül a *Felvidék* c. kiállítás anyaga, majd onnan Topolyára, a **Zsáki István** képzőművész (aki egyben a Topolya melletti, ma már magyar névvel rendelkező településen, Bácskossuthfalván (régii nevén Ómoravica) levő 9+1 művésztelep egyik alapító tagja) által vezetett *Art Galériába*.

Arra a kérdésemre, fontos-e, hogy legyen kapcsolat a határon túli magyarok között, és arra, volt-e értelme a kiállításnak és az előadásnak, az általam megkérdezett vajdaságiak a következő válaszokat adták:

„Ahhoz, hogy az agyonhangoztatott légiesített határok valóban működőképesek lehessenek, szerintem a mindennapi, úgymond a közönséges kisember szintjére is el kell tudni és merni vinni egymást. És itt nem a gondjainkra és problémáinkra gondolok, bár az is helyel-közzel közös, hanem a kultúránkra, ami szintén az. Még akkor is, ha »házon belül és kívül egyaránt« egymást előszeretettel nevezzük tótnak, csángónak, bunkónak, pápistának, oláhnak, rácnak stb. Pedig azokat a bizonyos sorompókat még »véletlenül« sem a mi »fajtánk« kíváncsákosári óhajának megfelelően eresztették le kilencven esztendővel ezelőtt. Bár a sorompókat nagyjából kivonták a forgalomból (a nyomuk ennek ellenére továbbra is megvan!), a tudatlanságból és a félelemmel együtt belénk sulykolt előítéletekből eredő címkezés mindmáig fellelhető. S akkor aztán jön a pofára esés, hiszen egy ez ideig idegen régió természetfotóiból készült fényképiállítás kapcsán elhangzó kísérőszövegben (emberek, történelem, hagyomány...) több hasonlóságot vélünk felfedezni, mint azt valaha (a protokoll-szerű, fellengzős szövegektől akár egy jöttányit is arrébb lépve) be mertünk volna magunk előtt vallani!“

(**Martinek Imre**, a vajdasági Hét Nap magyar hetilap külmunkatársa)

„Fontos, hiszen a saját nemzeti identitásunkat tudja az erősíteni, ha látjuk, a saját nemzetünkhöz tartozók hogyan élik meg a mindennapjaikat, a hagyományait, a magyarságukat egy másik térségben, mi a közös, mi a más, mi az, amit ebből kamatoztatni tudunk. A kiállítás visszhangja kitűnő volt. A nyári időszakban valósult meg, így több, a Topolyai Múzeumba látogató turista is megtekinthette. Örülünk, hogy mi is részesei voltunk egy-egy gömöri pillanatképnek.“

(**Gazso Hargita**, Topolyai Múzeum)

„Fontos, hogy a határon túli magyarok kapcsolatban legyenek egymással, legyen ez a Délvidék, Felvidék, Erdély vagy akár Ausztrália, Amerika, mert az összetartozás fontos. Egy nép akkor tud fennmaradni, ha megtanul összefogni és egymást segíteni. Ha ezt megtanulja, akkor a nehéz időköt is könnyebben vészeli át, és a lehetetlennek tűnő dolgokat is meg tudja valósítani. Ezért fontos az anyaországgal is, és a határontúliakkal is kapcsolatban lenni. Az előadásnak jó visszhangja volt: szívesen néztünk volna még több természetfotót.“

(**Gabriella**, szervező, Bácskossuthfalva)

„Ami a határon túli magyarok kapcsolatát illeti: nagy fontosságot tulajdonítok neki, hiszen egyek vagyunk, viszont jobban össze kell(ene) tartanunk. Vannak közös dolgaink, amelyekről egységesen, erőteljesebben kellene nyilatkozni az anyaország felé, hogy azok nagyobb

súllyal bírjanak. A nemzet részei vagyunk, ha a határon túl is vagyunk. A körülmények folytán lehetnek, és ha vannak is közöttünk különbségek, ezek nem oszthatnak meg bennünket. Főképpen az alapvető kérdésekben. Aki magyar, akár a világ végén is magyar.

Tizenöt évvel ezelőtt Szabadkán öt magyar összehajolt, és megalapította a Bácsországot. Három évig a Hét Nap hetilap mellékleteként 8-16 oldalon jelent meg, havonta egyszer. 1998-ban önállósult, ettől fogva oldalszáma növekedett és havonta az olvasó asztalára került. Néhány év óta – a magánosítást követően – az egyik szabadkai magánnyomda tulajdona. Aminek van jó oldala, de hátránya is megmutatkozik. A Szülőföld Alap támogatását élvezve, évente négy alkalommal jelenik meg.

Személy szerint pozitívumnak venném, ha a két lap felvenné a kapcsolatot, hiszen egy ilyen együttműködés csak a hasznunkra válna, hozzásegítené ahhoz, hogy kölcsönösen a Gömörország és a Bácsország oldalain megjelenő írások által közelebb kerülhessen egymáshoz szerkesztőség, olvasó.

Az a kis, de állandó közönség, amely rendszeresen látogatja a kiállításokat, felfrissülésként élte meg a tárlatot. Eddig ugyanis nem volt lehetőség rá, hogy szlovákiai magyar alkotók munkáival megismerkedjen. Azt hiszem, egy kapcsolat kialakulása alapozódott meg ezzel a találkozóval, amelyet a jövőben rendszeresíteni kell és más téren is fejleszteni. El tudom képzelni pl. a Gömörország bemutatkozását, irodalmi estet stb., miáltal a gyakorlatban is megvalósulna az együttműködés, amire igen nagy szükségük (lenne) van a határon túli magyaroknak. Az összefogás ne csak szólam legyen.“

(**Szabó József**, Topolya, a Bácsország egyik alapítója, szerkesztője)

*

Az első márciusi út szorongással, kételyekkel, kíváncsisággal vegyített érzéseit a második, illetve harmadik út során egyfajta nyugalom, az ismerősök sorsa iránt való érdeklődés váltja fel. Lassan-lassan a száraznak tűnő településnevek belső tartalommal telnek meg, hisz egy-egy kiállítás bontást-megnyitást úgy szervezek meg, hogy közben bejárjuk a vetítéses előadással az egész Vajdaságot. Megesik, hogy mire fel-eszmélünk, a pár órával ezelőtti nyugati horvát határ mentét a keleti román határ egyik-másik települése váltja fel.

Emlékek, élmények, emberi arcok, kedves hangok, finom illatok – mindez egyszerre idéződik fel. Otthonosan járunk-kelelünk olyan helyeken, aminek a létezéséről nemrég még fogalmunk sem volt.

Erdei Ernő, a pancsovai Petőfi Sándor Művelődési Egyesület aktív tagja, a ma **135 ezer** lelket számláló Pancsova város egykori polgármestere, saját verses kötetét nekünk ajándékozva búcsúzik tőlünk. Ezekkel a sorokkal: „Az élet elváltasz és összeköt. Köszönöm az utóbbi!“

Balázs Emese

Koszorúzás Nyékincén, március 15-én • Balázs Emese felvétele

Kiállításnyitó Bácsstopolyán • Balázs Emese felvétele